

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING 1

BORGMÄSTARÄNGEN OCH KV. KOPPARDOSAN

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Borgmästarängen och kvarteret Koppardosan, RAÄ Sigtuna 195:1, fastighet Sigtuna 2:152, Sigtuna socken, Stockholms län

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:3006

TOVE BJÖRK

ARKEOLOGIKONSULT
Optimusvägen 14
194 34 Upplands Väsby
Tel: 08-590 840 41

www.arkeologikonsult.se

OMSLAGSBILD: Hälsans stig vid Borgmästarängen. Foto från S.

ALLMÄNT KARTMATERIAL: © Lantmäteriet Dnr: 50007066_140003

© Arkeologikonsult 2016

Detta verk är licensierat under en Creative Commons Erkännande 4.0 Internationell Licens. Licens texten finns tillgänglig på <http://creativecommons.org/licenses/by/4.0/deed.sv> eller genom att skriva till Creative Commons, 543 Howard Street, 5th Floor, San Francisco, California, 94105, USA.

SCHAKTNINGSÖVERVAKNING I

BORGMÄSTARÄNGEN OCH KV. KOPPARDOSAN

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning i Borgmästarängen och kvarteret Koppardosan, RAÄ Sigtuna 195:1, fastighet Sigtuna 2:152, Sigtuna socken, Stockholms län

TOVE BJÖRK

Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:3006

SAMMANFATTNING

Under två dagar i april månad 2016 genomförde Arkeologikonsult en schaktningsövervakning mellan Stora gatan 29 och Strandvägen 38B i Borgmästarängen och kvarteret Koppardosan, Sigtuna socken och kommun, Stockholms län (figur 1 och 2).

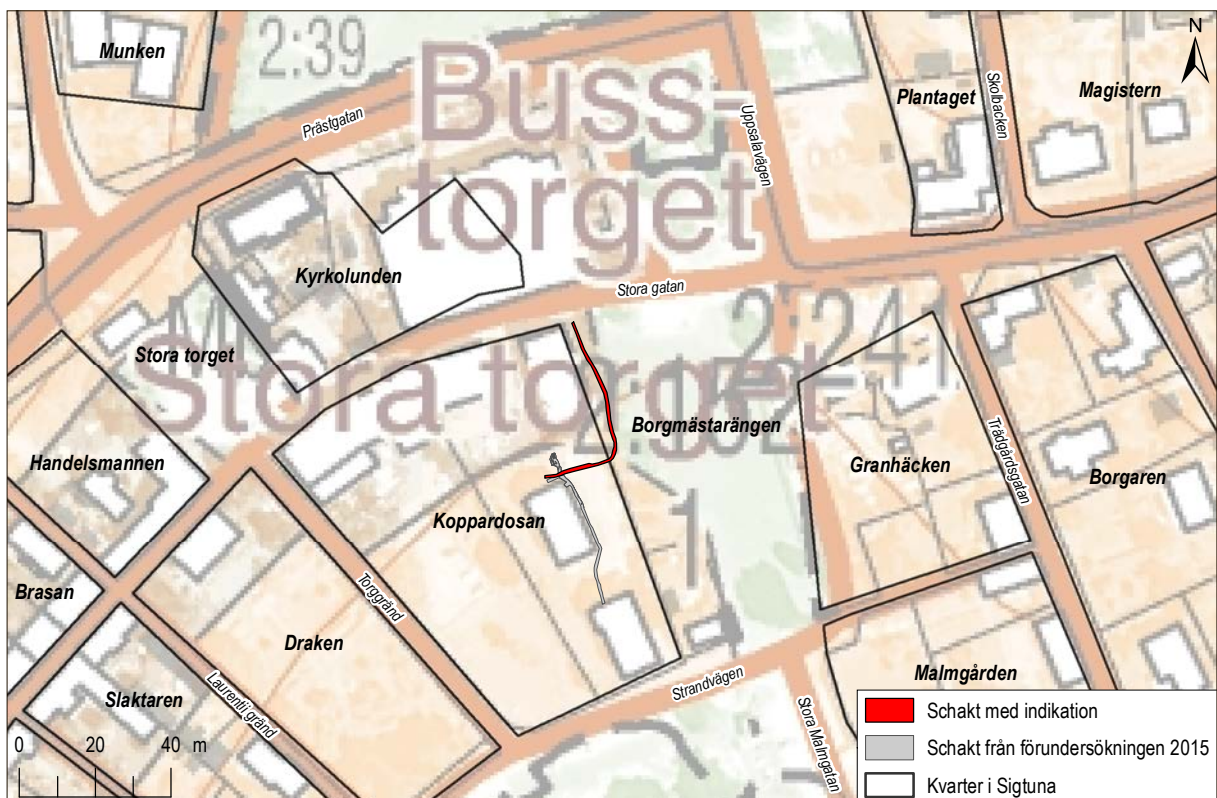
Anledningen var att Vattenfall Services Nordics AB skulle gräva ner en elledning i marken från Stora gatan och ansluta till elcentralen i kvarteret Koppardosan. I samband med schaktningsarbetet framkom kulturlager, stenskodda stolphål, syllstensrader, en stenkonstruktion och rester efter en halvt förmultnad bräda. Lämningarna mättes in, fotograferades och beskrevs. Inga anläggningar grävdes bort.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

SAMMANFATTNING	4
BAKGRUND OCH SYFTE	7
FORNLÄMNINGSMILJÖ	7
TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR.....	7
UTFÖRANDE	8
RESULTAT	8
UTVÄRDERING	10
REFERENSER.....	11
Litteratur	11
Muntligt meddelande	11
TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER	12
BILAGOR	13
Bilaga 1. Anläggningstabell	13
Bilaga 2. Fyndtabell	14

Figur 1. Undersökningsområdet markerat på Terrängkartan, skala 1:50 000.

Figur 2. Undersökningen gjordes inom kvarteren Koppardosan och Borgmästarängen i Sigtuna. Mot bakgrund av Fastighetskartan och tidigare förundersökningsschakt i kvarteret (Björk 2015), skala 1:2 000.

BAKGRUND OCH SYFTE

Arkeologikonsult har på uppdrag av Vattenfall Services Nordics AB genomfört en arkeologisk schaktningsövervakning inom fornlämning Sigtuna 195:1, med anledning av att en elledning skulle grävas ner mellan Stora gatan 29 och Strandvägen 38B och anslutas till en elcentral i kvarteret Koppardosan (Lst beteckning 43111-4560-2016). Fornlämningen utgörs av Sigtunas medeltida stadslager, vilket på flera

platser i staden uppgått till mer än 2 meter tjocka kulturlager enligt fornminnesregistret (FMIS).

Syftet med schaktningsövervakningen var att på ett vetenskapligt sätt dokumentera de eventuella fornlämningar som påträffades.

FORNLÄMNINGSMILJÖ

Sigtunas medeltida stadslager (Sigtuna 195:1) utgör en fornlämning som genomgått en stor mängd arkeologiska undersökningar genom åren. Som ett resultat av dessa undersökningar antar man idag att staden anlades i slutet av 900-talet, bl a genom dendrokronologiska dateringar av gammalt virke (Tesch 1990). Redan vid stadens anläggande bestämdes hur bebyggelsens gatumönster skulle se ut och bebyggelsen var strikt reglerad. På vardera sidan om Stora gatan låg ett hundratal stadsgårdstomter, cirka 30 meter långa och 7–8 meter breda, med kortsidan vänd mot gatan.

Stadsgårdarna indelades med tiden i funktionella zoner där byggnader av samma typ och med likartad planlösning vanligtvis förekom i samma område av gården på de olika tomterna. Närmast Stora gatan (zon 1) inrymde tomten en eller två bodar varifrån hantverksaktiviteter bedrevs, alternativt handel. Bakom dessa stod förvaringshus (zon 2) och därefter kök (zon 3). Längst in på tomten fanns en hallbyggnad som sannolikt användes som bostad (zon 4) (Wikström 2011).

TIDIGARE UNDERSÖKNINGAR

I samband med tidigare arkeologiska undersökningar utförda på de förhistoriskt anlagda tomterna utmed Stora gatan har förutom kulturlager, härdar och syllstenar, också golvlager påträffats. Golvlagren beskrivs ofta utgöras av grågul lera och förefaller kunna variera i tjocklek från någon centimeter till flera decimeter.

I samband med aktuell schaktningsövervakning berördes Stora gatan, Borgmästarängen och kvarteret Koppardosan. Redan under 1950-talet genomgick kvarteret Koppardosan en mindre antikvarisk kontroll i samband med uppförandet av bostadshus i kvarteret. Kontrollen resulterade i att man gjorde bedömningen att inga orörda kulturlager fanns bevarade på platsen, och stora mängder orörda kulturlager schaktades därför tyvärr bort. De senaste

årens arkeologiska undersökningar i kvarteret har visat på kulturlager som varit bortåt 0,7 meter tjocka (Wikström 2004), men också att det finns stora variationer mellan kulturlagrens tjocklek, från två meter i kvarterets nordvästra del till betydligt tunnare mot öst (ibid 2004). Två relativt nyligen utförda schaktningsövervakningar i kvarteret Koppardosan skedde vintern 2014 samt hösten 2015. Vintern 2014 schaktades invid fastighet Strandvägen 38A där det då framkom kulturlager i form av golvlager samt delar av två medeltida stadsgårdar (Ros 2014). Hösten 2015 schaktades invid fastighet Strandvägen 38B, då det framkom leriga lager samt en stenkonstruktion i östvästlig riktning, vilken tolkades kunna utgöra en möjlig vågbrytare/kajkonstruktion (Björk 2015).

UTFÖRANDE

Fältarbetet utfördes av en arkeolog under två dagar i april månad 2016. Undersökningsområdet sträckte sig från Stora gatan strax nedanför busstorget och söderut, längs med promenadvägen i Borgmästarängen och på parkeringen i kvarteret Koppardosan (figur 2).

Till schaktgrävningen användes en två tons bandburen grävmaskin försedd med en 0,5 meter bred planskopa. Samtliga inmätningar gjordes med GPS med nätverks-RTK med en standardavvikelse på cirka 0,02 meter i öppen terräng. Schakt och konstruktioner mättes in, beskrevs samt fotograferades. En profilritning upprättades längs en sträcka på cirka 7 meter där intressanta orörda kulturlager fanns bevarade.

RESULTAT

Schaktet var cirka 35 meter långt samt 0,5 meter brett och djupt. Schaktarbetet påbörjades vid Stora gatan och grävdes söderut ned mot kvarteret Koppardosan. Den schaktningssträcka som kom att ligga inom Borgmästarängen var omrörd från tidigare schaktningar och inga orörda kulturlager påträffades där. Emellertid framkom ett flertal större stenar i storleken 0,5 x 0,5 meter från det omrörda lagret inom ett område av cirka fem

meter strax nedanför fastigheten Stora gatan 29B (figur 3). Det är inte otänkbart att dessa stenar ursprungligen utgjort syllstenar tillhörande ett äldre hus som schaktats bort i ett tidigare skede. I de omrörda jordmassorna påträffades också ett fynd (fnr 2:400:1) i form av en bearbetad hornspets från sannolikt älg, där öron samt en mun bearbetats fram (figur 7).

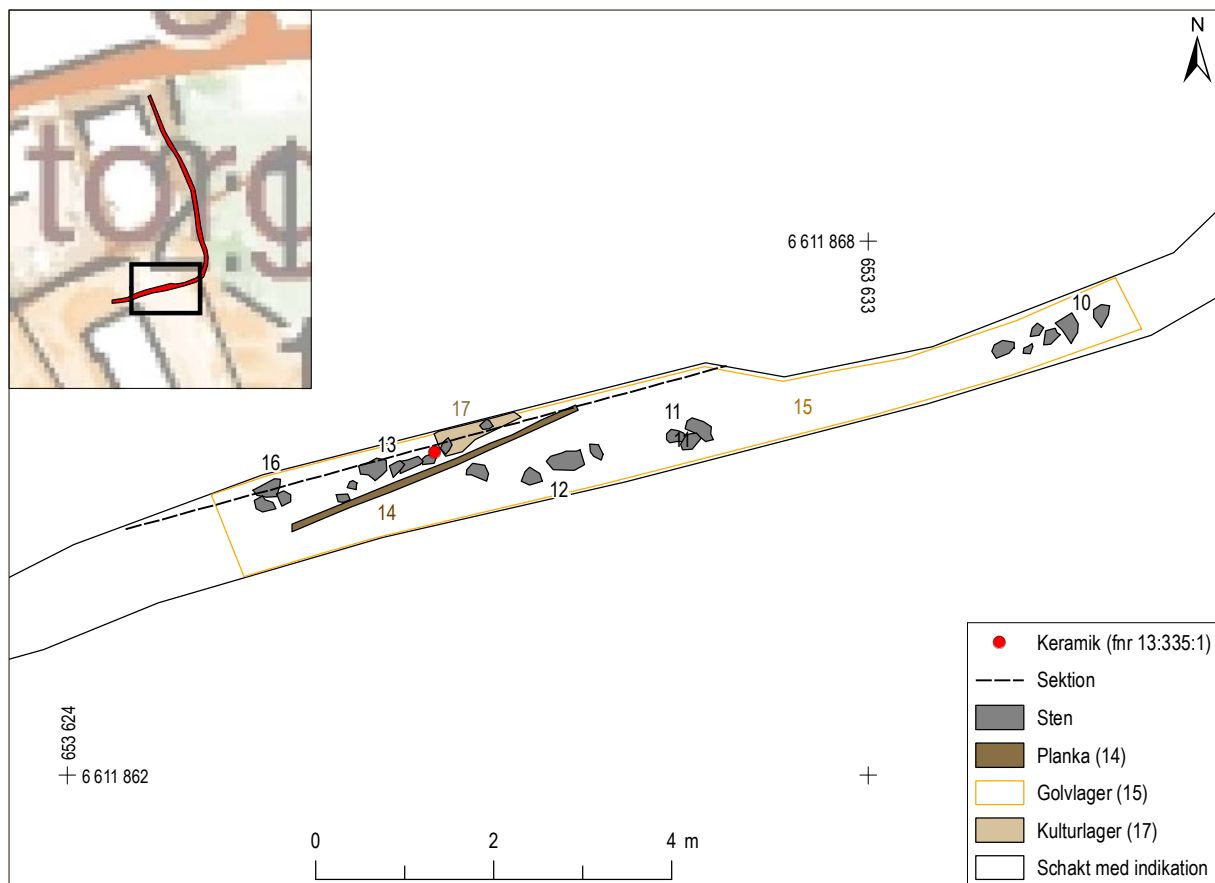
Figur 3. Framschaktade stenar inom Borgmästarängen. Foto från S.

I kvarteret Koppardosan (figur 4) påträffades orörda kulturlager (15 och 17), samt två konstruktioner i form av stenskodda stolphål (11 och 16), en odefinierbar stenkonstruktion (10), syllstenrader (12 och 13) samt en halvt förmultnad bräda (14) som var cirka 3,5 meter lång. Syllstensraderna samt resterna efter brädan låg i samma riktning (nordöstlig-sydvästlig) och är sannolikt samtida.

Lager

Två orörda kulturlager (15 och 17) påträffades i schaktet i kvarteret Koppardosan. Lager 15 utgjordes av grågul lera som fortsatte djupare ner än schaktets botten. På platsen där kulturlagren samt konstruktioner påträffades var önskvärt schaktdjup 0,7 meter, men då fynd påträffades stannade arbetet på 0,5 meters djup och elledningsarbetet fick lösas genom att ledningen lades i skyddsror av plast istället.

Lager 15 har tolkats vara ett möjligt golvlager som på denna plats var cirka 0,2 meter tjockt, men dess exakta tjocklek är okänt då schaktdjupet på denna plats stannade på 0,5 meter. I lagret påträffades ett fragmenterat bronsbleck som var cirka 0,2 x 0,1 cm stort.

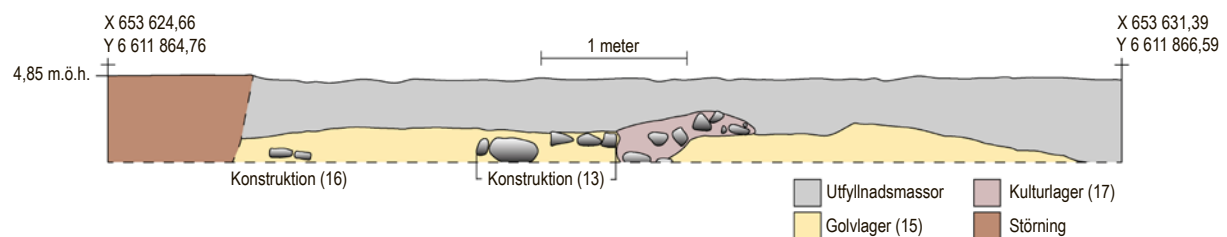
Figur 4. Anläggningar och fynd i schaktets sydvästra del i kvarteret Koppardosan, skala 1:85. Översikt med Fastighetskartan, skala 1:1 500.

Lager 17 utgjordes av ett sandigt lager med inslag av grus som var cirka 0,15 meter tjockt och även innehöll ett par kantiga stenar i storlek 0,1 x 0,1 meter. Lagret började där konstruktion 13 slutar och har tolkats utgöra ett möjligt dropputrymme från ett tak (figur 5).

Konstruktioner

Inne i kvarteret Koppardosan påträffades en stenkonstruktion (10), bestående av sex rundade stenar utan inbördes ordning. Stenstorlek var cirka 0,2 x 0,15 meter och konstruktionen påträffades i lager 15 (golvlager) på cirka 0,5 meters djup. Även två sten-

skodda stolphål (11 och 16) påträffades i lager 15, vilka mätte cirka 0,45 meter i diameter. Konstruktion 12 och 13 utgjordes av två syllstenrader som var cirka 1,2 meter långa och mellan dessa fanns rester efter en halvt förmultnad plank (14). Brädan var cirka 3,5 meter lång och låg i samma riktning som de båda syllstenraderna. Mellan två stenar i konstruktion 13 påträffades fynd av keramik (fnr 13:335:1) där den ena utgjordes av s.k. östersjökeramik och den andra av svartgods. Keramikskärvorna är svåraterbara då båda typerna påträffas under flera olika tidsperioder.

Figur 5. Sektionsritning med påträffade anläggningar.

Figur 6. Schaktet med samtliga påträffade konstruktioner.
Foto från Ö.

Figur 7. Bearbetad hornspets (fnr 2:400:1), sannolikt från älg, påträffades i de omrörda jordmassorna.

UTVÄRDERING

Förutom syllstenar och stenskodda stolphål påträffades ett relativt tjockt grågult lerlager i schaktet i kvarteret Koppardosan, vilket tolkas ha utgjort ett golvlager. Grågula lerlager har flera gånger påträffats i samband med arkeologiska undersökningar i Sigtuna stad, och där tjockleken på dessa kan va-

riera från ett par centimeter upp till flera decimeter (muntligen Wikström). Lämningarna indikerar att platsen för undersökningen har rymt minst två hus.

Schaktningsövervakningen utfördes enligt förfrågningsunderlaget.

REFERENSER

Litteratur

BJÖRK, T. 2015. *Kvarteret Koppardosan i Sigtuna*. Arkeologisk förundersökning i kvarteret Koppardosan, Sigtuna kommun och socken, Stockholms län. Rapporter från Arkeologikonsult 2015:2 963.

ROS, J. *Medeltida kulturlager i Koppardosan 4*. Strandnära stadsbebyggelse. Arkeologisk förundersökning. Stiftelsen Kulturmiljövård. Rapport 2014:79.

TESCH, S. 1990. Stad och stadsplan. *Makt och människor i kungens Sigtuna*. Sigtunautgrävningen 1988-1990. Sigtuna.

WIKSTRÖM, A. 2004. *Koppardosan 4*. Meddelanden och rapporter från Sigtuna Museum nr 18. Sigtuna.

WIKSTRÖM A. 2009. *Borgmästarängen 1985, 1988 & 2007 samt Prästgatan 2007 Sigtuna*. Rapport Arkeologiska förundersökningar. Meddelanden och rapporter från Sigtuna Museum nr 37.

WIKSTRÖM, A. (RED) 2011. *Fem stadsgårdar. Arkeologisk undersökning i kv. Trädgårdsmästaren 9 & 10 i Sigtuna 1988-90*. Meddelanden och rapporter från Sigtuna Museum, 1401- 4645:52, Sigtuna.

Muntligt meddelande

Wikström Anders. Arkeolog/projektledare, 2016-04-04.

TEKNISKA OCH ADMINISTRATIVA UPPGIFTER

Arkeologikonsults projektnr:	3006
Länsstyrelsens diariennr:	43111–4560-2016
Länsstyrelsens beslutsdatum:	2016-03-17
Uppdragsgivare:	Vattenfall Services Nordics AB
Landskap:	Uppland
Län:	Stockholm
Socken:	Sigtuna
Kommun:	Sigtuna
Fastighet:	Sigtuna 2:152
Koordinatsystem:	SWEREF99 TM
Höjdssystem:	RH2000
Typ av undersökning:	Arkeologisk undersökning i form av schaktningsövervakning
Utförandetid fältarbete:	2016-04-01 och 2016-04-04
Projektleddare och rapportansvarig:	Tove Björk
Fältarkeologer:	Tove Björk
Planer och layout:	Ida Söderström
Kvalitetssäkring:	Cecilia Lindblom
Fynd:	Två keramikskärvor (fnr 13:335:1) samt en bearbetad hornspets (fnr 2:400:1). Fynden förvaras hos Arkeologikonsult i väntan på fyndfördelning.

BILAGA 1. ANLÄGGNINGSTABELL

Nr	Typ	Storlek (m)	Tjocklek (m)	Beskrivning
10	Stenkonstruktion	1,5	-	Sex stenar. Endast dokumenterad i plan.
11	Stolphål	0,45	-	Stenskott stolphål.
12	Stenkonstruktion (syllstenar)	1,2	-	Del av stensyll i husrad. Sannolikt samtida med nr 14.
13	Stenkonstruktion (syllstenar)	1,2	-	Del av stensyll i husrad. Sannolikt samtida med nr 14.
14	Träkonstruktion (planka)	3,5 x 0,15	-	Planka. Sannolikt samtida med nr 12 och 13.
15	Kulturlager	-	Ca 0,2	Golvlager. Exakt tjocklek okänt.
16	Stolphål	0,45	-	Stenskott stolphål.
17	Kulturlager	-	Ca 0,15	Lager dels ovanpå lergolvet. Möjligt dropputrymme från tak.

BILAGA 2. FYNDTABELL

Fyndnr	Material	Beskrivning	Antal	X-koordinat	Y-koordinat	Z-värde	Vikt (g)	Gallrat
2:400:1	Horn	Bearbetad hornspets, lösfynd	1	653637,82	6611873,03	5,00	44,25	-
13:335:1	Lera	Keramik	2	653628,11	6611865,61	4,36	23,80	-
15:349:1	Metall	Bronsbleck	1	653631,34	6611865,91	4,36	2,76	X

Rapporter från Arkeologikonsult 2016:3006